

Predlog meril za vrednotenje razvojnih projektov pri obravnavanju odklonskih oseb

Bojan Dekleva*

Razvojni projekti so oblika iskanja novih modelov dejavnosti, njihovega razvijanja, uvajanja, raziskovanja, vrednotenja. Za namene spodbujanja in smotrnega sprejemanja (financiranja) razvojnih projektov bo potrebno razvijati tudi ustrezne kriterije. V tem prispevku je opisan predlog več deset kriterijev, ki so razvrščeni v štiri skupine: tiste, ki zagotavljajo preverljivost in prenosljivost projekta; tiste, ki zagotavljajo napredek stroke; tiste, ki pomenijo usmerjenost projektov v širšo družbeno javnost; ter skupino formalno-administrativnih kriterijev. Prispevek analizira predlagane kriterije s stališča prepletanja njihovih nevtralnno-znanstvenih ter ideoloških vidikov.

Ključne besede: raziskovalni projekti, kriteriji, ovrednotenje.

UDK 3.001.6

Razvojni projekti in vrednotenje

Izrazi »projekt«, »projektno delo« in »razvojni projekti« so pri nas na področju obravnavanja odklonskih oseb, v kriminologiji, socialni pedagogiki, socialnem delu ter vzgoji in izobraževanju nasploh, razmeroma novi. Ti pojmi se pogosteje pojavljajo nekaj zadnjih let, skoraj nikoli jasno definirani, velikokrat pa na način, ki implicitno določa njihovo vsebino, velikokrat tudi z zavračanjem značilnosti »neprojektnega« dela.

Temeljni pomen besede projekt je načrt ali predlog (načrta), ki se nanaša na določeno (omejeno) dejavnost.¹ V primerjavi s takšno, razmeroma enostavno razlago vsebine pojma, ki velikokrat predpostavlja, da je odnos med načrtom in bodočo uresničitvijo načrta premočrten,² pa pomeni pojma »projektno delo« v izobraževanju obsegajo še več značilnosti poleg same načrtnosti. Websterjev slovar navaja definicijo: »naloge ali problem, ki običajno zahteva konstruktivno razmišljanje ali delovanje učenca, in vključuje učenje določene faze šolskega dela.«³

V pouku angleščine na osnovni šoli pomeni uvajanje nove metodike projektnega dela bolj dejavno sodelovanje skupin učencev pri razmeroma dobro definiranih in razmejenih dejavnostih, ki lahko privedejo do »otipljivega« izdelka. V eni od opredelitev projektnega dela za visokošolske študente (socialne pedagogike) preberemo, da tako delo v optimalnih pogojih pomeni »prostovoljno, vnaprej razmeroma malo strukturirano, po možnosti interdisciplinarno sodelovanje pedagoških delavcev in študentov z zunanjimi strokovnjaki in drugimi ljudmi, v iskanju inovativnih odgovorov na kak stvaren problem v procesih socialne integracije, v vseh fazah razvoja skupne dejavnosti, od zaznave pro-

blema, preko načrtovanja projekta, njegove organizacije in izvajanja, do evaluacije in predstavitve rezultatov zainteresirani javnosti.«⁴

V času spreminjanja družbenega sistema v zadnjih dveh letih je o projektne načinu organiziranja dela razmišljalo tudi več strokovnjakov na področju socialnega skrbstva oziroma varstva. Tako na primer M. Vončina⁵ nakazuje potrebo po »dopolnjevanju obstoječe organizacije dela (v letu 1990, op. B. D.) z novimi rešitvami«; nato uvaja »obliko projektnega dela ... kot alternativne rešitve«, ki pa »danes ... izgublja prizvok alternativnosti ... in že postaja izhodiščna osnova za načrtovanje dela«. Med značilnostmi in prednostmi take oblike dela pisec omenja: »uveljavljanje vseh metod socialnega dela, pozitivno učinkovanje na strokovno avtonomnost ... olajšuje dialog z uporabniki ... prispeva k večji fleksibilnosti sistema ... povečuje možnosti za evalvacijsko raziskovanje ... uveljavljanje specifično lokalnih pristopov«. V letu 1992 pa se pojem pojavlja tudi kot temeljna kategorija v posebnem razpisu Ministrstva za zdravstvo, družino in socialno varstvo.⁶

Pojem »razvojni projekt« si lahko torej razlagamo kot obliko dela, ki se od drugih ne razlikuje nujno radikalno in po vseh značilnostih, vendar pa bolj ali manj poudarja določene organizacijske značilnosti, ki lahko nastopajo v različnih jakostih in povezavah. Le okvirno lahko naštejemo nekaj teh značilnosti. Pogosto gre za začasno sestavljene strokovne skupine, ki se ukvarjajo z določenimi razmejenimi problemi, pri čemer njihovo delo temelji na načrtu ter je tudi časovno omejeno. Začasnost, določenost in razmejenost projektov omogočajo, da z njimi posegamo tudi na področja, ki so v veliki meri še neraziskana, neustaljena, polemična, odprta, negotova, ter kjer obstoječi načini dejavnosti ne rešujejo družbenih problemov, ki so lahko novi,

*Bojan Dekleva, dr. psih., znanstveni sodelavec, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Kongresni trg 12, 61000 Ljubljana.

¹ Webster's ..., 1953.

² Npr. v gradbeništvu.

³ Prav tam.

⁴ Dekleva, 1991 b.

⁵ Vončina, 1991.

⁶ Razpis »Razvojni projekti na področju socialnega varstva, Informativni bilten ..., 1992.

spreminjajoči se, ali pa se nahajajo na vmesnih področjih med različnimi ustaljenimi dejavnostmi in pristojnostmi. Poglavitna značilnost razvojnih projektov bi tako lahko bila njihova potencialna inovativnost oziroma namen iskanja novega, vendar na način, ki mora biti »ozemljen«. Majhnost projektov pogosto olajšuje njihovo prilagojenost stvarnosti (lokalnost iniciativ!), k ozemljenosti pa mora prispevati tudi zavestna dejavnost evaluiranja rezultatov projektnega dela.

Vse te značilnosti projektov lahko prispevajo k razvoju strokovnega področja, v okviru katerega se dogajajo. Razvojni projekt je torej nekaj, kar je nasprotno ustaljenosti, repetitivnosti, poznanim rešitvam, ter kar je v bistvu nepotrebno celo tam, kjer je iskanje rešitev problemov mogoče vnaprej natančno predvideti in načrtovati.

Verjetno pa se tako pojmovanje razvojnih projektov na družboslovnem področju lahko deloma razlikuje od pojmovanja projektnosti na področju naravoslovja. Pri delu z ljudmi so namreč tako sredstva kot predmeti dela živi, samoregulirajoči se sistemi (to je, ljudje). Delo z ljudmi je torej v mnogočem manj predvidljivo in manj dostopno načrtovanju kot delo z neživimi stvarmi, pri čemer imajo ljudje tudi sami po sebi značilnosti razvojnosti, omejenosti, inovativnosti, zanje je stalno pomembna dejavnost (samo)evaluiranja, ki jih motivira in usmerja. V tem smislu ima vsako delo s posameznikom ali skupino mnoge značilnosti projektnosti, kar se odraža v večini strokovnih metodik dela z ljudmi na različnih področjih. Za razpravo o razvojnih projektih na področju dela z ljudmi je pomembno, da vsi taki projekti nujno pomenijo tudi razvijanje ljudi, strokovnjakov, uporabnikov in javnosti. Ker se projekti dogajajo v različnih časih in prostorih, lahko zato tudi enako načrtovani in uresničevani projekti (ki pa se izvajajo z različnimi ljudmi ali z istimi ljudmi v različnih časih) privedejo do deloma različnih rešitev, oziroma proizvedejo različne inovacije.

Razvojne projekte (in njihove prej opisane pozitivne možnosti) je mogoče uporabiti za spodbujanje razvoja (strokovnega) področja, oziroma za spodbujanje hitrejšega in inovativnejšega razreševanja določenih družbenih problemov (v našem primeru na področju obravnavanja odklonskosti). Vsaka sistematična uporaba razvojnih projektov pa se nujno sreča z vprašanjem vrednotenja in meril za vrednotenje. Vred-

notenje je nujno ne le zaradi specifičnega vsebinskega ali drugega usmerjanja razvojnih projektov (ki je na področju družboslovja lahko vedno le relativno), temveč kratko malo zaradi omejenih sredstev, ki jih za ta namen družba daje.

Vrednotenje lahko izhaja — preprosto rečeno — iz aktualno-političnih izhodišč, strokovno-znanstvenih izhodišč ali iz analize ideoloških predpostavk strokovno-znanstvenih izhodišč. Kot ideal strokovno-znanstvene skupnosti se pojavlja neideološko, »objektivno« vrednotenje (načrtov ali rezultatov projektov), ideal politike pa je včasih prilagajanje metodologij projektov in njihovih že vizualiziranih rezultatov, glasno ali tiho politično oblikovanim predstavam o naravi problema, ki se ga projekt loteva. V iskanju stičnih točk, nasprotij in ravnotežij med obema poloma vrednotenja smo v prejšnjem prispevku⁷ zaključili, da »se vrednotenje, kot po definiciji aksiološko-ideološka dejavnost — ne more izogniti uporabi strokovnih postopkov, prav tako kot se stroka... ne more izogniti svojim vrednostnim predpostavkam...«. Namesto zavračanja bodisi stroke bodisi ideologije »je potrebno razvijanje postopkov, v katerih naj bi se eksplicirala tako vrednostna (pred-strokovna) izhodišča kot strokovne (teoretsko-empirične) teze, njihova medsebojna povezanost pa razčlenjevala in prikazala«.

Izrecnost in javnost naj bi bila torej dva precej ključna vidika pri vrednotenju projektov. Nanašata se lahko tako na projekte same, kot tudi na proces vrednotenja. Kot enega od možnih načinov, kako bi lahko ta dva vidika dosegli, vidimo izdelavo razmeroma jasnega in izrecnega sistema meril, po katerih naj bi predlagane projekte ocenjevali.

Predlog meril za vrednotenje razvojnih projektov

V nadaljevanju opisan predlog meril za vrednotenje razvojnih projektov ima po eni strani namen razlikovati in poimenovati različne potencialne pozitivne značilnosti razvojnih projektov, po drugi strani te značilnosti zajeti na čim bolj nevtralen način (torej ne tako, da bi bili privilegirani projekti s prav določeno usmerjenostjo), po tretji strani pa vse to narediti na način, ki bi omogočal čim večjo jasnost in izrecnost. Ta sistem (ali zbirka) meril je na-

⁷ Dekleva, 1991 a.

stal predvsem z zbiranjem različnih možnih vidikov projektov ter njihovim intuitivnim urejanjem in razvrščanjem. Ta zbirka torej ni nujno urejena v skladu s kakim logičnim sistemom, niti ni preveč formalizirana. Njen namen je predvsem spodbujati razmišljanje o možnih merilih vrednotenja projektov, njihovih povezavah in možnih uporabah.

Tabela 1: Predlog razvrstitve meril za vrednotenje razvojnih projektov

1. PREVERLJIVOST / PRENOSLJIVOST

1.1. Jasnost, eksplicitnost:

1.1.1. teoretičnih izhodišč

1.1.2. tehnična: metod, kadrov, pogojev, sredstev

1.1.3. vrednostna (ideološka izhodišča)

1.1.4. kriterijev uspeha, rezultatov

1.2. Evaluacija:

1.2.1. vgrajena v delovni načrt; načrtovane metode, sredstva, kadri

1.2.2. prirejena naravi problema; originalna

1.2.3. odprtost, vključenost zunanjih subjektov v evaluacijo

1.3. Prenosljivost:

1.3.1. dejavnost ne zahteva izjemnih pogojev, kadrov, sredstev

1.3.2. projekt sistematično vključuje dejavnosti, ki spodbujajo prenosljivost (izobraževanje drugih kadrov, dokumentiranje, itd.)

2. SPODBUJANJE RAZVOJA STROKE

2.1. Inovativnost, prispevek k heterogenosti, pluralizmu

2.1.1. v metodi

2.1.2. v kadrih

2.1.3. v sredstvih, itd.

2.2. Prenos novega (doma neobstoječega) znanja od drugod (prenos ali prilagajanje)

2.3. Prispevek k razvojno pomembnim (infrastrukturnim) izvorom:

2.3.1. virov informacij (nastajanje knjižnic, ali njihovim delom)

2.3.2. mrež ali drugih načinov povezovanj strokovnjakov

2.3.3. kadrov

2.3.4. kolektivnih in institucionalnih subjektov na določenem problemskem področju

2.4. Inter- in trans-disciplinarnost, povezovanje s para- področji

2.5. »Večsubjektnost«, povezovanje več subjektov v izvajanju, komparativnost

2.6. Integriranost projekta z raziskovanjem in izobraževanjem

3. SOCIALNA USMERJENOST, ODPRTOST, PARTICIPATIVNOST

3.1. Usmerjenost v javnost:

3.1.1. Kot objekt delovanja (javno delovanje, predstavljanje, vplivanje)

3.1.2. Načrtovani načini vključevanja javnosti v načrtovanje in izvajanje

3.2. Vključenost »klientov« oz. uporabnikov:

3.2.1. v načrtovanju

3.2.2. v izvajanju

3.2.3. v evaluaciji

3.3. Sestava, heterogenost:

3.3.1. izvajalcev in uporabnikov

3.3.2. spolna, starostna, etnična, izobrazbena

3.3.3. kolektivnih in institucionalnih subjektov

3.3.4. prednost marginalnim in prikrajšanim skupinam prebivalstva

3.3.5. vključenost posameznikov in drugih subjektov, ki imajo družbeno moč

4. ADMINISTRATIVNO-TEHNIČNA MERILA

4.1. Število obravnavanih oseb

4.2. Cena (relativna)

4.3. Konkurenčnost — odnos do drugih ponudnikov

4.4. Verodostojnost izvajalcev, reference, itd.

5. DRUGO

5.1. Prioritetnost družbene potrebe

5.2. Izvedljivost

5.3. Etičnost projekta

5.4. Estetičnost projekta

Merila so (v veliki meri poljubno) razvrščena v pet skupin. Prva skupina se nanaša na dva pogoja, ki morata biti izpolnjena, če naj bo sploh mogoče prepoznati morebitni razvojni prispevek projekta, ter dobljena spoznanja in razvite modele prenesti v druge projekte ali institucionalizirano prakso. Prva zahteva je zahteva po čim bolj izrecni in nedvoumni določljivosti tega, od kod projekt (teoretično) izhaja, kakšne dejavnosti obsega, ter kakšni so njegovi rezultati. Prvi vidik, teoretična eksplicitnost je lahko pomemben predvsem za znanost, pa tudi za to, da se lahko podobna teoretična izhodišča drugič preoblikujejo v deloma drugačne projektne dejavnosti. Izrecnost uporabljenih metod, sredstev, značilnosti izvajalcev in drugih (tehničnih) pogojev izvajanja je pomembna zato, ker — na področju obravnavanja deviantov — velikokrat pri evaluaciji zaključimo, da neka teoretična podlaga, iz katere smo izvajali in evaluirali nek model dejavnosti, ni ustrezna. Lahko pa se zgodi, da ni bila ustrezna le praktična operacio-

nalizacija te osnove, torej konkretne metode, postopki, izvajalci. V kriminologiji tako pogosto preberemo, da zavračamo določene modele dejavnosti kot neuspešne, čeprav jih sploh še nismo zares preizkusili, ali pa jih je morda razumel in preizkušal vsak po svoje.⁸ Taki nesporezumi in zaključki bi bili manj pogosti, če bi bilo izvajanje projektov bolj jasno in izrecno opredeljeno.

Evaluiranje pa je pogosto težko ali nemogoče, predvsem pa manj prilagojeno problemu in dejavnosti, če ni že vnaprej načrtovano. Načrtovanost evaluacije ne pomeni le vnaprejšnjega razvoja in določitve metod in meril, temveč tudi take značilnosti, kot so vključenost evaluacije z drugimi dejavnostmi projekt in zagotovitev sredstev, časa in kadrovskih možnosti. Posebno pomembno je, da so postopki evaluacije tudi notranje smiselni (in ne le zunanje, v smislu ustrežanju kakih od formalnih idealov objektivnosti evaluiranja). Evaluacija bi tako morala ustrezati naravi projekta ter se med projekti tudi razlikovati. Odrprtost evaluacije še za druge ljudi poleg specializiranih evaluacijskih strokovnjakov, lahko pomaga k vzpostavljanju notranje smiselnosti, pa tudi k mnogim drugim ciljem (glej kriterije 1.3 in 3.).

Naslednja skupina meril, prenosljivost, je praviloma odvisna od tega, ali vemo, kaj hočemo prenašati, kaj je pri tem dobrega, in kaj pravzaprav sestavlja to, kar prenašamo (to so kriteriji 1.1 in 1.2.). Prenosljivost pogosto pomeni to, da projekt uporablja sredstva, kadre, postopke, ki so čim bolj dostopni, ne pa izvorov, ki so redki ali edinstveni. V delu z ljudmi je tak preprost pogoj včasih zelo zahteven, saj igra v medčloveških odnosih pomembno vlogo karizma, ki jo je nemogoče tako meriti kot tudi poljubno »proizvajati«.

Druga skupina meril, spodbujanje razvoja stroke, še vedno vključuje merila, ki so v mnogočem univerzalni, oziroma bolj ali manj neodvisni od konkretnega problemskega področja, na katerem se projekt razvija. Njihova skupna točka je spodbujati napredek stroke, vnos in pretok znanja v njej, oziroma izgradnjo pogojev za vse to. Verjetno najpomembnejše merilo je: originalnost, inovativnost, različnost projekta od vseh prejšnjih. Ta različnost je lahko v metodi, kadrih, ciljnih, postopkih, sredstvih, socialnih kontekstih; v globalnih zasnovah, seveda

pa veliko pogosteje v kakih podrobnostih, ki jih nakazujejo kot obetajoče prejšnji projekti, ali pa ki so pogojeni z novimi družbenimi razmerami. Poseben vidik inovativnosti je različnost; ne glede na to, ali razvijamo projekte z mislijo na ideal heterogene ali homogene družbe, je različnost sama po sebi pogoj inovativnosti, ki jo velikokrat spremlja miselno in socialno »odtrganje« inovatorja od socialnih in miselnih konvencij. Zato bi morali v vsakem času ceniti projekte, ki niso samo novi, temveč so novi tudi zaradi različnosti oziroma dopolnjevanja in širjenja spektra obstoječega. V tem smislu je zaželeno tudi prenašanje novega (preizkušenega) znanja od drugod, če le-to zapolnjuje praznine v obstoječem znanju in modelih.

Prispevek k razvoju stroke ni nujno neposreden. Prav pogosto je posreden, in pogosto so posredni doprinosi dolgoročnejši. Taki prispevki so lahko v tem, da projekt doprinese k oblikovanju nove knjižnice oz. novega področja v knjižnici, da se skozi njega izoblikujejo nove mreže povezav med strokovnimi delavci, nove oblike njihovega izobraževanja, nova združenja ali drugi subjekti, ki bodo vnaprej delali na izbranem področju. Ne nepomembno je tudi to, da se v projektih izoblikujejo novi, bolj izkušeni kadri, bodisi s formalnim izobraževanjem (ki pa je »pripeto« na določeno projektno področje), bodisi z neformalnim oblikovanjem stališč, znanj, izkušenj. V dinamiki med neposrednimi in posrednimi prispevki razvoju stroke se prav lahko zgodi, da se z delovanjem v več projektih, ki formalno niso zelo uspešni, usposablajo novi kadri in zbirajo izkušnje, ki lahko pozitivno vplivajo na dolgoročno vrsto uspešnih projektov.

V skladu s prepričanjem o neproduktivnosti zapiranja in imperializma strok sta kriterija, ki govorita o interdisciplinarnosti in »večsubjektivnosti« kot pozitivnima značilnostima. Sodelovanje strokovnjakov s strokovnjaki drugih usmerjenosti, še bolj pa sodelovanje strokovnjakov iz več ustanov, pogosto zahteva veliko energije, časa in pripravljenosti med izvajalci projektov. Različnost institucij pomeni različne sisteme interesov in (strokovnih) kultur, sodelovanje različnih strok pa zahteva soočanje z meddisciplinarnim tekmovanjem, pa tudi porabo energije in časa za nekonkurenčno vzajemno »prevajanje« strokovnih jezikov. Vendar pa so možne prednosti srečevanja različnih pojmovnih sistemov, tradicij, pogledov lahko prav tako velike, in lahko vsaki od strok dajo nov zagon.

⁸ Dekleva, 1984.

Tretja skupina meril, »socialna usmerjenost, odprtost, participativnost«, zajema kriterije, ki niso več »nevtralni« z ozirom na predmet oziroma področje projektov. S sprejemom te skupine meril se pri obravnavanju deviantnih ljudi opredelimo za prav posebno teoretično usmerjenost. Gre torej na nek način za ideološko skupino meril, vsaj v smislu razločljive strokovne ideologije ali filozofije. Ti kriteriji nasprotujejo projektom, ki bi želeli razvijati predvsem specialistične, javnosti nepregledne in nerazumljive, »intramuralne« programe, ki obravnavanje odklonskosti individualizirajo in ga jemljejo iz socialnega konteksta.

Vsi ti projekti so usmerjeni v družbo, pri čemer je osnovno geslo participativnost. Ta merila so skladna torej s prav posebno teoretično usmerjenostjo, to je s tisto, ki gleda na odklonskost kot družbeni pojav, ter ki zato vidi svoj predmet delovanja v družbi in ne le v deviantu, še raje pa v spodbujanju oblik dialoga in interakcije med obema. Le za primer navajam tri področja, kjer se v zadnjem času uveljavlja tak pristop. Na področju obravnavanja uporabe in zlorabe drog se je v zadnjih dveh letih razločno izrazila nova usmerjenost, ki bolj kot prej poudarja nujnost sodelovanja najširše družbe v preprečevanju zlorab drog, a tudi v poskusih obravnavanja zasvojenecv in ustvarjanja družbenih struktur, v katerih bo življenje ob drogi mogoče. Drugi primer je področje obravnavanja mladoletniškega prestopništva, kjer se v Evropi (glej poročilo s kolokvija v Strasbourgu v tej številki⁹) jasno opredeljujejo sankcije oz. ukrepi, ki naj bodo skupnostno smiselni, ki naj pomenijo sporočilo skupnosti storilcu, a tudi sporočilo skupnosti in hkrati ustvarjanje možnosti za vključevanje storilca v skupnost. Tretji primer se veže na preimenovanje študija specialne pedagogike v socialno pedagogiko, oziroma na usmeritve sodobne socialne pedagogike v svetu.¹⁰ Za le-to je značilno opuščanje prevladujoče usmerjenosti v segregirano obravnavanje deviantov v korist razvijanja integriranih oblik obravnavanja, oziroma spodbujanja takih procesov v skupnosti, ki omogočajo življenje deviantov v čim bolj običajnih razmerah.¹¹

Ta skupina meril torej zahteva odprtost, ali celo izrecno usmerjenost projektne dejavnosti v javnost kot prostor, ki naj ga stroka sooblikuje

⁹ Dekleva, 1992; Degois-Lemoir 1991.

¹⁰ Skalar, 1990.

¹¹ Dekleva 1991; Ramon 1991; Brandon 1988; Wolfensberger 1985.

v neposredni interakciji. Druga plat te zahteve je odpiranje prostora javnosti za sodelovanje v obravnavah (a tudi načrtovanju, izvajanju, evaluiranju) projektov ter njihovih izhodišč in ciljev. Participativnost se nanaša tudi na same »kliente« oz. uporabnike programov. Prednost morajo imeti po teh merilih programi, ki pri obravnavi neke problematike uveljavljajo oziroma omogočajo višjo stopnjo sodelovanja uporabnikov, hkrati z varstvom njihovih pravic. Oba vidika odprtosti (pa tudi prej opisana merila interdisciplinarnosti in razvojnosti) se navezuje na merila heterogenosti (uporabnikov, izvajalcev, vpletene javnosti), ki tu pomeni predvsem usmerjenost v razvijanje strpnosti in spodbujanje integracijskih mehanizmov namesto segregacijskih in dezintegracijskih.

Četrta skupina meril zajema administrativno-tehnična merila, ki so pogosto najpomembnejši pri odločanju o financiranju projektov, saj jih je velikokrat tudi najlažje operacionalizirati, včasih tudi na račun spregledovanja bistvenih prednosti projektov.

V zadnjo, peto skupino meril sem uvrstil štiri kriterije, od katerih vsak zase predstavlja zelo pomembno, a nejasno polje presojanja in odločanja. Prioritetnost družbene potrebe, ki jo želi projekt zadovoljevati, je le delno objektivne narave. Vsak družbeni sistem, pa tudi vsako politično obdobje ali vsaka vladajoča garnitura, na svoj specifičen način ocenjuje družbene prioritete, in to merilo (ki je pogosto na prvem mestu) lahko odraža aktual(istič)na dojemanja in konceptualizacije.

Na zadnjem mestu v razvrstitvi se nahaja merilo estetičnosti (sicer »v družbi« z merilom etičnosti). Ta, po definiciji izrazito subjektiven kriterij, na pogled odstopa od ostalih, ki vsaj zbujejo vtis večje jasnosti in objektivnosti. V prav posebnem kontrastnem odnosu je tudi v primerjavi s prvim merilom razvrstitve — teoretičnostjo.

Z uvrstitvijo estetičnosti med merila sem želel opozoriti na več vidikov »projekta sestave meril za vrednotenje razvojnih projektov«. En vidik je ta, da bo uporaba vseh navedenih kriterijev vedno nujno bolj ali manj subjektivna, saj bo še tako jasno zapisano merilo potrebno s prosto presojo uporabiti za vrednotenje nekega projekta, ki se svoji naravi spet bolj ali manj izmika dokončni določitvi z nekim kriterijem. Drug vidik je ta, da je vsako vrednotenje po definiciji dejavnost, ki ideološko ni nevtralna.

Vsaka ideologija, vsako raziskovanje, vsak čas in vsak problem ima torej svojo estetiko, ki ni stvar (znanstvene) teorije, temveč stvar »družbenih reprezentacij«, »kolektivnih sentimentov« in podobnih, na čas, prostor in mesto v družbeni strukturi vezanih procesov. Vsako vrednotenje se bo torej znašlo v interakciji z lastnim sistemom meril, z merili in nameni izvajalcev projektov ter z značilnostmi družbenih skupin, v imenu katerih in za katere projekte razvijajo. Zato mora biti naloga vrednostno-ideološkega opredeljevanja (1.1.3.) sestavni del vrednotenja projektov.

Za kakšne namene in kako bi lahko uporabljali sistem meril

Ob merilih za vrednotenje se postavlja vprašanje, čemu in kako jih uporabljati. Ena vrsta uporabe ima lahko za namen razlikovanje in razvrščanje, v neposrednem smislu besede ocenjevanje. Druga uporaba lahko pomeni prispevek k oblikovanju nekakšnega strokovnega ideala, ki naj ga strokovnjaki sprejmejo in v skladu z njim usmerjajo strokovni razvoj. Prvi namen implicira pretežno ocenjevanje »od zunanaj«, drugi pa lahko — z domnevo, da ga uresničujejo strokovnjaki sami — pomeni notranje oblikovanje stroke oziroma nekakšno »samovzgojo«. Pri prvem namenu je zaradi socialnih (finančnih) posledic ocenjevanje pogosto bolj pomemben pogoj objektivnost in nepristranost uporabe meril, pri drugem pa — če samovzgojo razumemo kot zavestno dejavnost — motiviranost, razumevanje in subjektivno sprejemanje meril.

Če bi hoteli predlagano zbirko meril uporabljati objektivno, bi naleteli na velike težave. Mnoge od meril bi lahko uporabljali formalistično, ali pa s pomočjo mnenj ekspertov. Problem bi nastal, ko bi poskušali teže posameznih kriterijev »izmeriti« oziroma merila »tehtati« (ponderirati). Merila namreč niso enako »težka«, niti niso nujno pri različnih projektih enako po-

membna. Težko si je zamisliti projekt, ki bi vključeval optimalno upoštevanje vseh meril; bolj stvarni so projekti, ki so izrazito »močni« na kakih od kriterijev, vendar pa drugih sploh ne upoštevajo. To je naravno, ker projekti niso pripravljani zato, da bi ustrezali kateremukoli sistemu meril, temveč da bi se lotevali nekega problema, ob katerem je pač potrebno upoštevati mnogo različnih stvarnih vidikov. Tu bi prišlo v poštev merilo estetičnosti: nek projekt je lahko na primer po svoji preprostosti in usklajeni prilagojenosti nekim stvarnim življenjskim okoliščinam naravnost lep (velikokrat tudi v etičnem smislu), ne da bi se formalno vsesplošno odlikoval.

Sicer pa so pri formalnem odločanju o sprejemanju projektov zelo pogosto najpomembnejši kriteriji iz 4. in 5. skupine, kot na primer cena, izvajalci in dojetanje družbene potrebe. Ti kriteriji so lahko razumljivi, niso pa nujno tudi taki, ki bi spodbujali strokovnost, preverljivost, prenosljivost ali kakó določeno strokovno usmerjenost.

Za drug namen — uporabo meril v smislu notranje strokovne refleksije, samousmerjanja, in doseganja avtonomnih strokovnih stališč — se zdi predlagana zbirka meril bolj smiselno uporabna. Pri taki uporabi ne bi bil poudarek na formalnem zagotavljanju meril, temveč bolj na kritičnem premisleku o odnosih med strokovnimi problemi, njihovim socialnim kontekstom (stvarno situacijo, ki določa pogoje izvajanja projekta) ter sistemom meril. Z upoštevanjem stvarnih možnosti in ovir za uveljavljanje optimalnih značilnosti projektov, bi bilo bolj smotrno kot to, da so merila po sili zadovoljena, pričakovati, da se izvajalci projekta zavedajo pomembnosti meril, ter da jih z ozirom na okoliščine tehtajo in najbolj smotrno vsklajujejo. S tem razmišljanjem o njihovi uporabi pridemo torej od pojmovanja meril kot nespremenljivih norm do poudarjanja strokovnega položaja izvajalca projekta, ki mora biti najbolj pristojen za vrednotenje svojega dela ter sprotno usmerjanje dejavnosti.

LITERATURA

1. Brandon, D. in Brandon, A.: **Putting people first. Good Impressions**, London 1988.
2. Dekleva, B.: Nekatera nasprotja in razpotja programov za preprečevanje (mladinskega) prestopništva. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 35/1984/2, s. 123—134.
3. Dekleva, B.: Izhodišča za vrednotenje institucionalnih programov obravnavanja deviantov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 42/1991/2, s. 89—102.
4. Dekleva, B.: **Značilnosti projektnega dela in potrebni pogoji zanj**. Tipkopolis. Pedagoška fakulteta, Ljubljana 1991.
5. Dekleva, B.: Deseti kriminološki kolokvij Sveta Evrope o mlajših polnoletnih storilcih kaznivih dejanj in kriminalni politiki. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 43/1992/3.
6. Lenoir-Degoumois, V.: **Draft conclusions and recommendations**. V: Gradiva 10. kriminološkega kolokvija Evropskega sveta, Strasbourg, 1991, tipkopolis.
7. Ramon, S.: **Beyond community care**. Macmillan, London 1991.
8. **Razvojni projekti na področju socialnega varstva**. Informativni bilten Ministrstva za zdravstvo in socialno varnost, 1992.
9. Vončina, M.: Uveljavljanje projekta Mladinske delavnice v sistemu socialnega skrbstva. V: Dekleva, B.: **Uvajanje in evaluacija razvojno-preventivnih oblik dela v okviru centrov za socialno delo**, npublicirano raziskovalno poročilo. Ljubljana 1990.
10. **Webster's new collegiate dictionary**. Merriam, Springfield 1953.
11. Wolfensberger, W.: **Program analysis of service systems implementation of normalization goals**. National institute on mental retardation. Ontario 1985.

Proposal of criteria for evaluation of developmental projects in dealing with deviant individuals

Bojan Dekleva, Ph. D., Research Associate, Institute of Criminology at Faculty of Law, Kongresni trg 12, 61000 Ljubljana, Slovenia.

Developmental projects are forms of searching for new models of activities, their development, implementation, research and assessment. In order to stimulate and to rationally adopt (to finance) developmental projects it will be necessary to establish appropriate criteria. This paper describes a proposal for some ten criteria, which are classified into four groups: those which enable evaluation and transferability of the project; those which enable the progress of the profession; those which involve

the orientation of the projects towards the broader social community and finally a group of formal and administrative criteria. The paper analyzes the proposed criteria from the viewpoint of the interlacing of their neutral-scientific and ideological aspects.

Key words: research projects, criteria, evaluation.

UDC 3.001.6